

Inleiding

WAT IS FILOSOFIE?

Noem het woord 'filosofie' en het beeld dat bij de meeste mensen opkomt zou zomaar dat van een professor kunnen zijn die door zijn lange baard strijkt, terwijl hij nadenkt over niet te beantwoorden vragen. Filosofie wordt vaak gezien als een verheven discipline; een beetje stoffig en ontoegankelijk. Maar filosofie is gewoon een zoektocht naar wijsheid en kennis; *philosophia* betekent in het Oudgrieks letterlijk 'liefde voor wijsheid'. Het doel van filosofie is grote levensvragen stellen en deze onderzoeken om ons te helpen bedenken wat we moeten doen en hoe we een goed leven kunnen leiden. Filosofisch onderzoek gaat over het willen *begrijpen* van iets in plaats van het alleen maar te weten; het is actief – je *praktiseert* filosofie. En in een wereld van nepnieuws en onjuiste 'feiten' is het juist heel belangrijk om op zoek te gaan naar de waarheid. Filosofie leert ons dat passief scrollen door social media feeds en passief consumeren van informatie, niet de antwoorden zijn. We zouden ons continu vragen moeten stellen en

---

de antwoorden volledig moeten onderzoeken: we moeten zowel *genieten* van deze zoektocht als van het antwoord.

Filosofen zijn dynamische denkers. Ze stellen al duizenden jaren vragen en door argumentatie en redenering willen ze tot conclusies komen die hopelijk meer begrip en duidelijkheid geven. Vragen zoals: wat is de zin van het leven? Wie ben ik? Ben ik vrij?

Gezien de omvang van het onderwerp is het onmogelijk om nu elk aspect van filosofie te behandelen, maar dit boek neemt je mee op een reis door de tijd en het denken, waarbij de belangrijkste en meest fascinerende filosofen en hun ideeën aan bod komen; ideeën die het westerse denken in de afgelopen tweeduizend jaar hebben gevormd. We reizen naar het oude Griekenland, de geboorteplaats van de westerse filosofie, nemen een beetje van de oosterse filosofie in ons op, en gaan dan naar de middeleeuwen en de renaissance. Een verkenning van de moderne filosofie brengt ons naar de twintigste eeuw en de postmoderne filosofie sluit onze reis af.

Op het eerste gezicht kan filosofie overweldigend lijken: een enorme massa van onderzoek en wetenschap.

Presocratische filosofie

Je kunt over alles filosoferen: onderwijs, religie, wetenschap, taal, feminisme... de lijst gaat maar door. Maar tegen de tijd dat je dit boek uit hebt, ken je je metafysica vanuit je kennistheorie, je politieke filosofie vanuit je ethiek en kun je onderscheid maken tussen het rationalisme en empirisme. Je hebt dan ook een basiskennis van de belangrijkste filosofische scholen en de belangrijkste denkers: een startpunt van waaruit je dan je eigen diepere denkwijze kunt leiden in de gebieden die je interesseren. Ik hoop vooral dat je dit boek aan het einde neerlegt met een hervonden nieuwsgierigheid en een liefde voor wijsheid.

Al duizenden jaren proberen filosofen met rationele en redelijke antwoorden te komen op de grote vragen van het leven. Maar waar is het allemaal begonnen? Om deze vraag te beantwoorden, moeten we meer dan vijfentwintighonderd jaar terug in de tijd naar ongeveer de zesde eeuw v.Chr., naar een groep oorspronkelijke denkers die bekend staan als de presocraten (zo genoemd omdat ze voor de grote filosoof Socrates leefden).

Socrates hield zich bezig met de vraag *hoe* we moeten leven, maar voordat hij ten tonele verscheen, concentreerden de allereerste filosofen zich op de materiële aard van dingen: waar zijn de aarde en de ruimte van gemaakt en wat is de fundamentele aard van dingen? Niet tevreden met de geaccepteerde mythische en bovennatuurlijke verklaringen van die tijd, richtten de presocraten zich op wat ze om zich heen voelden en ervaarden. Zij gingen als eersten op zoek naar rationele en logische verklaringen voor het universum en baseerden zich niet op de metaforische leer die werd onderwezen in de mythen en legenden rondom heidense goden.

Ze zagen dat de wereld werd bestuurd door regels, dat het leven geordend en logisch was en dat men het kon bestuderen en begrijpen. Deze vroeg filosofische denkers hadden elk hun eigen ideeën, maar de vier elementen (water, lucht, vuur en aarde) kwamen sterk naar voren in hun theorieën over waarom de dingen zo waren.

Thales (624-546 v.Chr. - zie pagina 10) wordt beschouwd als de allereerste filosoof. Hij kwam uit de Milesische denkschool. Hij leefde aan de Middellandse Zee, werd omgeven door water, dus zijn theorie dat water de basis was van alles, is begrijpelijk. **Anaximander** (610-546 v.Chr.), een leerling van Thales, begreep niet hoe sommige dingen (vuur bijvoorbeeld) uit water konden bestaan. Hij observeerde de vier elementen en zag ze als onstabiel en tegengesteld aan elkaar: water blust het vuur, dus hoe kan een van deze fysieke elementen de basis zijn van alle dingen? In plaats daarvan suggereerde hij dat het universum en alles wat zich daarbinnen bevindt (de *kosmos*), ontstaan toen het gescheiden werd van 'het onbegrensde', oftewel *apeiron*. Dit *apeiron* is geen substantie; het is iets mysterieus, eeuwig en grenzeloos. Anaximander geloofde

---

dat alles uit *apeiron* ontstond en er weer naar terug zou keren als het werd vernietigd.

Zijn leerling **Anaximenes** (585-528 v.Chr.) was het niet eens met de metafysische theorieën van Anaximander. Hij merkte op dat lucht kon worden omgezet in verschillende stoffen: het kan condenseren tot een wolk, verder condenseren tot water, nog verder tot aarde en op de meest gecondenseerde manier tot steen. In minder dichte of ijle vormen kan lucht wind of vuur worden. Hij concludeerde dus dat lucht het onderliggende element van alles was.

Hoewel alle drie de theorieën behoorlijk gek klinken (gezien onze wetenschappelijke kennis van nu), was het filosofische en wetenschappelijke onderzoek begonnen. Deze vroeg denkers observeerden de wereld om hen heen, stelden het idee dat de wereld en de *kosmos* door goden waren geschapen ter discussie en probeerden de complexiteit en veranderlijkheid van alles wat ons omringt, te verklaren. Ze waren bezig met een rationeel onderzoek.

THALES

624-546 V.CHR.

Thales van Milete was een rijke en bereisde Griek, die in de welvarende stad Milete in het huidige Turkije aan de Middellandse Zee woonde. Hij wordt beschouwd als de eerste echte filosoof en dus als de grondlegger van de Griekse en westerse filosofie. Hij was ook een zakenman, ingenieur, wiskundige, politicus en astronoom. Thales' filosofische en wiskundige onderzoek is gebaseerd op de wijsheid van Egypte en Babylonië; het verhaal gaat dat hij naar Egypte reisde en daar ontdekte dat hij de hoogte van een piramide kon berekenen door de lengte van de schaduw ervan te meten. Zijn geometrische stellingen waren gebaseerd op ideeën van de Egyptenaren en Babyloniërs.

Zoals bij de meeste presocratische filosofen komt het weinige dat we weten over zijn leven en filosofie uit latere geschriften (veel van Aristoteles). Het is lastig om veel over zijn leven vast te stellen en te vertellen wat zijn theorieën precies waren, maar we hebben wel wat ideeën. In zijn

---

boek *Metafysica* beweert Aristoteles dat Thales als eerste suggereerde dat alle materie afkomstig is van één enkel element.

Thales geloofde dat water de belangrijkste gever van het leven was en observeerde hoe het kon veranderen in mist, ijs, vloeistof en aarde. Zijn theorie was dus dat het onderliggende beginsel van de wereld water was. Hij geloofde dat de wereld een schijf was die op water dreef en dat fenomenen zoals aardbevingen logischerwijs konden worden verklaard doordat golven de aarde heen en weer bewogen. Hoewel hij het mis had, was de theorie van Thales grensverleggend, omdat hij zo het rationele onderzoek begon en het bovennatuurlijke denken van zijn tijd op de proef stelde. Voor Thales, keek men naar de goden voor antwoorden en geloofde men dat het rusteloze of boze goden waren die de aarde hadden geschapen en die de bevingen veroorzaakten.

Als astroloog zou Thales hebben voorspeld wanneer de zonsverduistering van 585 v.Chr. zou plaatsvinden, zou hij hebben ontdekt hoe lang een jaar duurde en wanneer equinoxen en zonnewendes zouden plaatsvinden. Zijn

